

Mark Pittaway: A múlt lezárása a háború utáni Ausztriában. Emlékezet, nemzetiszocializmus és 1945 értelmezése Észak-Burgenlandban

A cikk az osztrák nemzeti emlékezetben Ausztria második világháborús részvételéről kialakított kép revíziójára tesz kísérletet. A szerző - egy alaposan dokumentált burgenlandi esettanulmány alapján - arra a következtetésre jut, hogy a helyi közösség elfogadta a nácik rasszista, népiért politikáját, vagy legalábbis beletörődött abba, s a végleges kiábrándulás csak akkor következett be, amikor a totális háború már Burgenlandot is fenyegette.

1946-ban Ausztria újjászervezett szövetségi kormánya felkérte a tartományi és körzeti kormányzatok és helyi testületek hivatalait, hogy számoljanak be arról, mi történt körzetükben a nemzetiszocializmus hétéves uralma idején. Abból a célból gyűjtötték az információkat, hogy a nyilvánosság elé tárandó dokumentumok révén az osztrák lakosság megismerhesse az 1938 és 1945 között Ausztriában történtek hivatalos felfogását. A válaszadókat arra kérték, hogy beszámolóikat öt címszó alatt rendszerezék - az első az Ausztriát 1933 és 1938 között ért "nemzetiszocialista agresszióval" kapcsolatos eseményekre vonatkozott, a második a "nemzetiszocialista megszállás és bekebelezés" természetét firtatta, a harmadik "Ausztria a háborúban" címet viselte, a negyedik a "Gestapo és a politikai terror" témakörét érintette, az ötödik pedig "az osztrák ellenállással" kapcsolatos információkat kérte be.¹ A kérdőív azt a hivatalos nézetet igyekezett a megkérdezettekben tudatosítani, hogy a háborús éveknek a "hazafias emlékezet"² keretein belül kell formát ölteniük; eszerint a nemzetiszocializmus uralma Ausztria náci megszállásának, az idegen nácik hatalomgyakorlásának korszaka volt, mellyel az "osztrák nép" nemzeti alapon állt szemben. Ez a koncepció alkotta az "áldozatmítosz" gerincét, ami a háború utáni osztrák állam legitimációs alapjának egyik eleme volt; eszerint Ausztria volt Hitler expanziós külpolitikájának "első áldozata".³

Az elmúlt húsz év során az Ausztriában dolgozó történészek többször ráirányították a figyelmet arra, hogy az osztrákok áldozattudata hogyan tette lehetővé sokak számára a holokausztban játszott szerepük, a nemzetiszocialista fajgyűlölet és a nácik keleti népiért hadjáratában való részvétel miatti felelősségük elfojtását, illetve elfelejtését. A történészek kimutatták, hogy a háborút követő periódusban milyen egységesen utasította el mind a hivatalos, állami politika, mind a társadalom egésze, hogy szembenézzen a náci politika, valamint a zsigeri antiszemitizmus, illetve a náci korszak egyéb üzelmeinek következményeivel.⁴ Bár a kutatások a háború utáni állam politikáját vizsgálták, egyértelmű, hogy a "háborút követő hazafias emlékezet" osztrák variánsa és az alapjául szolgáló mítoszok már 1946-ban szinte magától értetődően visszhangra találtak a helyi funkcionáriusoknak a szövetségi kormány kérdéseire adott válaszaiban. Neusiedl am See tisztségviselői például válaszukhoz két és fél oldalas mellékletet csatoltak a náci koncentrációs táborokba hurcolt "osztrák ellenállók" névsorával, miközben a körzetben élt 650 zsidót nem neveztek néven. A jelentés csak annyit tudott ezzel kapcsolatban mondani, hogy "1938-ban közel 650 zsidó élt a körzetben, őket mind a koncentrációs táborokba küldték. Közülük csak kevésről vannak információink. Legalább 90%-uk nem tért még vissza a táborokból."⁵

A válaszok egyik megdöbbentő eleme volt, hogy mekkora hangsúlyt kapott - mint a "nemzetiszocialista elnyomás" különösen is bántó formája - az, hogy a helyi hivatalokból elmozdították az "osztrákokat", és helyükre "birodalmi németeket" (*Reichsdeutsche*) ültettek. Az eisenstadti körzetből küldött jelentés azt hangsúlyozta, hogyan vezetett az 1938-as náci hatalomátvétel oda, hogy "a körzeti kormányzókat Reichsdeutsche-n váltották fel, de legalábbis a körzetimegbízott-helyettesi funkciókat ők szereztek meg. Hasonló jelenséget lehetett tapasztalni minden más téren, például a vámhivatalokban, ahol a teljes határszakaszt német vámtisztek felügyelték".⁶ Vagyis a helyi hivatalnokok eltűntek az "osztrák" hivatalnokok szenvedéseit az "idegen, német uralom" időszakában, s ezzel egyidejűleg erősítették meg az "áldozatmítoszi" és az alapjául szolgáló, Ausztriának a nemzetiszocialista korszakban játszott szerepét felidéző "hazafias emlékezetet". Precízen körvonalazódott itt néhány olyan sajátosság, ami az átlag osztrák számára könnyen elsajátíthatóvá tette a hivatalosan támogatott "hazafias emlékezet" fogalmát: e fogalom lehetőséget nyújtott neki arra, hogy "elfeledhesse", milyen odaadóan támogatta, és mennyire magától értetődőnek és természetesnek tekintette a náci hatalmat. Ennek a jelenségnek a legszélsőségesebb megnyilvánulását érhetjük tetten számos "hétköznapi" nemzetiszocialista párttag viselkedésében 1945-ben, az első *náci-tlanító* törvény elfogadásakor; a törvény előírta, hogy minden volt párttagnak jelentkeznie kell a helyi

hatóságoknál. Sokan írták alá azt a körzeti kormányzóknak címzett petíciót, melyben nevüknek a listáról való eltávolítását kérték; attól tartottak ugyanis, hogy hátrányos megkülönböztetés éri őket, netán a Burgenland északi részén felállított számtalan munkatábor egyikébe internálják őket. Tiltakozásukban gyakorta hivatkoztak "osztrák mivoltjukra". Az egyik aláíró, a határ menti Mörbisch am See lakója azzal érvelt, hogy őt a nemzetiszocialisták ígéretei vezették félre, hogy tudniillik "alapvető változás áll be a mezőgazdaság helyzetében". Ezt ellensúlyozandó a beadvány írója leszögezte, hogy "magát mindig is osztráknak tekintette", és ígéretet tett arra, hogy "a jövőben az állam érdekeit szem előtt tartva cselekszik".⁷ A náci rezsim által elkövetett népiirtásról ezekben a beadványokban szinte senki sem tett említést; az egyetlen kivételt az eisenstadti hatóságokhoz eljuttatott petíciók között egy helyi csendőr beadványa jelentette. Ebben azt állította, hogy őt 1940-ben ténylegesen náciellenes nézetei miatt a helyi pártvezető utasítására bocsátották el St. Margarethenben betöltött állásából, majd Münchenbe küldték, s aztán Litvániába vezényelték egy rendfenntartó alakulatba. Utalt a helyi zsidók kivégzésére, és felsorolta, hogy milyen lépéseket tett megmentésük érdekében.⁸

Éles ellentétben áll egymással, mennyire hangsúlyozták "osztrák mivoltukat" és mennyire elutasították a "német" uralmat a volt náci és az átlag osztrákok általában, illetve az a mód, ahogyan a legtöbb osztrák 1938-ban a nemzetiszocialista hatalomátvételt üdvözölte. Míg azonban az "átlagos" volt párttagoknak az az igyekezete, hogy a háborút követő években hangsúlyozzák "osztrák" mivoltukat, részben magyarázható opportunizmusukkal, addig a "hazafias emlékezet" végső népszerűsége ebben az időszakban már aligha vezethető vissza pusztán erre az okra. Ezért cikkünkben megkíséreljük felvázolni a "hazafias emlékezet" osztrák változatának társadalmi gyökereit és a nemzetiszocializmus tapasztalataival való kapcsolatát Burgenland északi és középső részén; azaz a korabeli Eisenstadt, Mattersburg, Neusiedl am See és Oberpullendorf területén. Az I. világháború után alakult új osztrák államnak ezeket a részeit a magyar Moson és Sopron megyék területeiből hasították ki, s az osztrák Burgenland tartomány területének északi részét alkották.⁹ Az új kerületet jórészt etnikai németek lakták, de soknemzetiségű volt; az 1934-es népszámlálás adatai alapján 241 300 német nemzetiségű lakosa volt, 40 200-an vallották magukat horvátoknak, 10 400 mondta magát magyarnak, 7500 ember pedig egyéb csoportokhoz tartozott.¹⁰ A nemzetiségi sokszínűsége túl a javarészt mezőgazdasági területet az erősen lokális, falusi közösségi identitás jellemezte, melyet helyenként a nemzetiségi különbségek szabdalhattak, más helyeken pedig inkább egységesítettek.¹¹ A helyi hatóságok elfogadták a terület társadalmának sajátosságait, s ezáltal érzékelhető területi identitástudat formálódott ki a két világháború közötti korszakban.¹²

Ugyanakkor azonban a területi szintű konszolidáció ellenére a régiót sem kerülte el a politikai polarizálódás és válság azon járványa, mely az osztrák államot az 1930-as években aláásta. A Standestaat létrehozását követően először Engelbert Dollfuß, majd Kurt von Schuschnigg kancellár kormányzása idején 1934-től ebben a tartományban is felerősödött az illegális nemzetiszocialista tevékenység.¹³ A mozgalom növekvő népszerűsége a szörnyű gazdasági helyzet és a krónikus munkanélküliség következménye volt, amire sokan később is a két világháború közötti korszak meghatározó jellemzőjeként emlékeztek vissza.¹⁴ A szociáldemokraták megsemmisítése politikai vákuumot teremtett, melyet az illegális náci csoportok bizonyos mértékig azzal tudtak kitölteni, hogy az 1933 óta egyre jobban megerősödő német gazdaságra mint példára utaltak, valamint hogy nyíltan is összekapcsolták a munkanélküliség és az antiszemita tematikáját.¹⁵ Mindez magyarázza azt a széles társadalmi támogatást, melyben a náciakat részesítették, amikor 1938 márciusában megragadták a hatalmat, s gyorsan, már április elején nekiláttak a helyi zsidó lakosság erőszakos kitelepítésének.¹⁶

A széles körű támogatás szinte a hatalomátvétel pillanatától megfigyelhető. 1938 március végén Oberpullendorf helyi hivatalai jelentették az állami rendőrségnek, hogy az új hatalom "általános meglepődést" keltett "a német nemzetiségű lakosság számos csoportjában", valamint "a horvát és a magyar kisebbség köreiben". Csak a zsidók mutatkoztak "passzívnak", a jelentés szerint azért, mert "féltek a jövőtől".¹⁷ A Burgenland középső területein található községeknek a náci hatalomátvétellel kapcsolatos figyelemre méltó társadalmi egyetértése, valamint e támogatás népi antiszemita alapjai közötti összefüggést mi sem igazolja inkább, mint a Németországgal való egyesülés ellenszavazat nélküli elfogadása és a "keresztény lakosság" körében tapasztalható széles körű engedelmesség az új hatóságok által szorgalmazott bojkottnak, mely a zsidók tulajdonában lévő üzletek ellen irányult.¹⁸ A lakosság egészében egyetértett azzal, hogy a náci hatalomrajtás után sok zsidó család úgy döntött, hogy azonnal elmenekül; néhány család szeretett volna maradni, ám ez a kívánságuk "csekély egyetértésre" talált.¹⁹ Bár a dokumentumok szerint némi nyugtalanságot okozott a lakosság körében 1938-ban az új hatalom és az SA tagjainak erőszakos fellépése a helyi zsidók kitelepítése és tulajdonuk elkobzása során, illetve a zsidók kiűzését követő érzékelhető élelmiszerhiány következtében, ám egészében véve a lakosság vagy hallgatott, vagy támogatta ezeket az intézkedéseket.²⁰

Mivel a terület helyi, paraszti közösségei a zsidókat "kívülállónak" tekintették, a náci féktelen antiszemita intézkedései és fellépése mély egyetértésre talált köreikben 1938-ban. Hasonló volt a helyzet a területen élő másik "idegen" embercsoporttal, a

romákkal is. Burgenland náci Gauleitere, Tobias Portschy már 1938-ban, azaz Ausztria bekebelezésekor hangsúlyozta, hogy a "cigánykérdés" megoldása "sürgős" feladata a tartomány új hatóságainak. Portschy szerint ugyanis a romák nemcsak "faji veszélyt" jelentenek a német kisebbségre, hanem a burgenlandi közösség "magyar jellegének" megtestesítői is voltak.²¹ Szinte egyidejűleg Ausztria bekebelezésével, a helyi hatóságok intézkedéseket hoztak a roma lakosság gazdasági tevékenységének korlátozására.²² A Reich hatóságai által "aszociális cigányoknak" nevezett csoportok összegyűjtése és internálása 1939 júniusában²³ az akkori Burgenland területén kezdődött, s e politika 1940-ben érte el csúcspontját azzal, hogy a helyi roma lakosságot a Lackenbach mellett felállított koncentrációs táborba terelték.²⁴ Mivel a roma népességre a terület helyi közösségei "kivülállókként" tekintettek, és a paraszti lakosság jelentős része előítéllettel viseltetett irántuk, ezért a romák elleni intézkedéseket legitimnek tekintették. A roma lakosság internálását megelőző időszakban bevezetett korlátozásokkal kapcsolatban a rendőri jelentések szerint a helyi lakosság nyíltan megfogalmazta, hogy szerintük a helyi romák hagyományos trükkökkel élnek - pl. muzsikálás vagy vándorkereskedés -, miközben valójában kéregetnek és lopnak.²⁵

Ha a nemzetiszocialista faji politika gyakorlatilag helyeslésre talált, amikor a szoroson összefonódott paraszti közösségeken kívül élők ellen irányult, ám amikor saját tagjait is érintette, akkor ellenállásba ütközött. Így ezeket a politikai lépéseket módosították, amikor a helyi hatóságoknak sikerült a helyi csoportokkal megegyezésre jutni bizonyos kérdésekben; e lépéseket én a "hegemón nemzetiszocializmus" fogalmával jelölöm, melyekre Burgenland északi és középső részeinek falvaiban került sor. Tobias Portschy mint Gauleiter kezdettől fogva hangsúlyozta, hogy Burgenlandot megkülönböztetett területként kell kezelni, s ez szerinte azt jelentette, hogy a berlini hatóságok a tartományt amolyan kísérleti terepnek tekinthetnék azon politikai lépések kipróbálására, melyeket a - reményei szerint - Magyarországon élő német nemzetiségiekkel kapcsolatban is alkalmaznak majd, amikor ezek a területek is a Reich részeivé válnak.²⁶ Ám ezek a javaslatok nem találtak visszhangra Berlinben, és amikor 1938 végén a volt osztrák területeknek a Reichen belüli adminisztratív struktúráját kidolgozták, Burgenlandot felszámolták és felosztották, az északi és a középső területeit a niederdonau tartományhoz csatolták, déli körzeteit pedig Stájerország kebelezte be.²⁷ A niederdonau tartomány hatóságai először ellenőrzésük alá kívánták vonni Burgenland északi és középső területeit, akárcsak később a volt Csehszlovákia területeit is, melyeket 1939-ben szereztek meg, és így *Grenzlandamt*ot (határőrizeti hivatal) kívántak szervezni, mely a Reich határainak őrzését az elnémetesített helyi nemzetiségi kisebbségekre bízta volna.²⁸

A régió nemzeti kisebbségeinek erőszakos elnémetesítése, különösen a horvátoké, erős és sikeres ellenállásba ütközött, ami végső soron helyi kompromisszumokat eredményezett. E politika középpontjában az oktatás megreformálása állt: a hatóságok az 1938-as tanév kezdetén felszámolták a területen működő horvát és magyar nyelvű osztályokat.²⁹ Ez a lépés Pama községben két népszerű helyi tanító elbocsátásával járt, ami ellen a falu 364 lakosa beadványban tiltakozott Niederdonau tartományi főnökénél.³⁰ Ezen esemény, illetve hasonlók miatt panaszkodott a horvát nyelvű napilap 1939 februárjában, hogy "a horvátok megtartották a Führernek adott szavukat", ám a rendszer nem váltotta be ígését, hogy "ugyanolyan jogokat biztosít nekünk is, mint szomszédainknak"³¹. Az elégedetlenség ilyen megnyilvánulásai arra késztették a nemzetiszocialista rezsimit, hogy igazgatási politikáját a helyi sajátosságoknak megfelelően alakítsa ki, és hogy a náci ideológiát a helyi viszonyokhoz rugalmasabban alkalmazkodóvá tegye. Bár a berlini belügyminisztérium vonakodott nyíltan beismerni, hogy változtatott nemzetiségi politikáján, 1939-től ragaszkodott olyan helyi megoldások kidolgozásához, melyek segítenek megőrizni "a horvátok többségének nemzetiszocialista szimpátiáját", és olyan országot eredményeznek, "melyben a német és a horvát földműves lakosság továbbra is békében és barátságban él együtt".³²

1939 végére az észak-burgenlandi falvakban konszolidált, hegemón nemzetiszocializmus jött létre, mely politikai lépéseit a helyi viszonyokhoz igazította, és erélyesen fellépett az egyes községekben tapasztalható elszigetelt politikai ellenállással szemben. Miközben a rezsím mindvégig gyanakvással kezelte a nemzetiségi kisebbségek, például a horvátok vezetőinek, valamint az egyház tagjainak döntéseit, egészében véve nem lépett fel velük szemben.³³ Mint már a zsidók erőszakos kitelepítésével és a romákat sújtó megkülönböztető intézkedésekkel kapcsolatban láttuk, a náci rezsím számíthatott a helyi közösségek aktív támogatására, amikor az eltérő politikai nézeteket vallókkal szemben lépett fel: őket a közösség szintén "kivülállóknak" tekintette, akik adott esetben egyértelműen szembefordultak az 1930-as évek elején kialakult politikai légkörrel. A Gestapo bátran számíthatott a helyi közösségek aktív együttműködésére, amikor likvidálta a körzet északi részén, a határ mentén fekvő falvakban működő kis kommunista sejteket. Mi több, ezek a kommunisták, akiket a II. világháború kezdetén halálra ítélték politikai tevékenységük miatt, gyakorlatilag semmilyen együttérzésre sem számíthattak a közösség részéről.³⁴ A rezsím ilyen erőteljes támogatása annak következménye volt, hogy a Németországgal való egyesülés szinte azonnal érezhető gazdasági javulást eredményezett; a kétkezi munkások körében gyakorlatilag a náci hatalomátvétellel egy időben rohamosan csökkent a munkanélküliség.³⁵

A nemzetiszocializmus "hegemón" legitimációját Észak- és Közép-Burgenlandban végül nem a nácizmus pusztításai, nem is

egyéb helyi politikai lépései ásták alá, hanem háborús veresége, illetve az ennek következményeként a helyi közösségeket alapjaiban fenyegető külső veszély. A berlini rendszer legitimitációja akkor kezdett elolvadni, amikor a II. világháború közvetlen hatásai megmutatkoztak a régióban, és amikor világossá vált, hogy a náci vereség lehetséges, pontosabban valószínű.

A II. világháború hatására először a "sérelemi politika" jelentkezett; kezdetben ez a fekete piac megjelenésével és kiterjedésével függött össze, amiből a helyi gazdák hasznot húztak, ám a bérből élők súlyosan megszenvedték. Másodszor, a háború alatt nagyszámú szerb, ukrán és görög hadifoglyot helyeztek el az üzemekben és a gazdaságokban, hogy a fronton harcoló férfiak munkáját ellássák. Ez a helyi rasszizmus fellángolását eredményezte, hiszen az "idegenek" egyértelműen veszélyt jelentettek a terület békéjére és rendjére. Végül a fronton szolgáló hozzátartozók beszámolóai a felszerelés hiányairól, illetve a harcmezőn tapasztalható fejtelenségről eljutottak Burgenlandnak ebbe a részébe is, s ez jelentősen elidegenítette a lakosságot a hatalomtól, mivel ők minden katonai sikertelenségért a tehetetlen bürokráciát okolták.³⁶ A katonai vereségek, különösen Mussolini bukását és Olaszország sikertelen kapitulációját³⁷ követően egyre jobban aláásták a rezsim legitimitációját. Jelentősen hozzájárult ehhez a folyamathoz, hogy a határ menti térségekben az a hír járta 1943-ban³⁸, hogy Magyarország azonnal kilép a háborúból, valamint az, hogy 1943 augusztusától, Wiener Neustadt bombázásától³⁹ kezdve egyre nyilvánvalóbbá vált a kelet-ausztriai városok sebezhetősége. Mégis, a társadalom nyilvánosan azonosult a náci rezsim jelszavával: "az utolsó lélegzetig harcolni kell", noha magánbeszélgetésekben már sokan fogalmazták meg, hogy a háborút a náci elvesztették⁴⁰. Mindez szorosan kapcsolódott ahhoz a széles körben elterjedt vélekedéshez, hogy az esetleges szovjet győzelem egyértelmű és félelmetes veszélyt jelenthet életükre, fizikai biztonságukra és civilizációjukra. A jelentések megemlítik, hogy az emberek úgy vélik, a szovjet győzelem "Németország bolsevizálásához" vezetne, és a "lakosság nagy részének kivégzésével" járna⁴¹ - ezt a hivatalos propaganda rendszeresen megerősítette.⁴²

Ugyanakkor, ahogy a vereség egyre egyértelműbbé vált, a szovjet győzelem jelentette veszélyt a lakosság Hitler nyakába varrta. Egyre inkább úgy érezték, hogy ők isszák meg a Führer elhibázott döntéseinek a levét, s ez aztán Kelet-Ausztriában végképp diszkreditálta a náci rendszert. Ez az érzés nem fokozatosan fejlődött ki, néha újra előtört a remény; a Neusiedl am See környékén fekvő falvakban sokan azt remélték, hogy Magyarország német megszállása 1944 márciusában meg fogja oldani a határ másik oldalán élő rokonaik sorsát, mivel Nyugat-Magyarországot, így vélték, gyorsan Németországhoz csatolják.⁴³ 1945 elejére ezeket az optimista fellángolásokat teljesen elsodorta a kétségbeesés amiatt, mi történik majd az összeomlás után; a Vörös Hadsereg magyarországi előrenyomulásának hírért rémülettel fogadták, az élelmiszer- és üzemanyaghiány egyre fokozódott, s közben a helyi hatóságok azt jelentették, hogy a nemzetiszocializmus támogatottsága a lakosság körében 1-2%-ra esett vissza, és az emberek gyakorlatilag a berlini rezsim egyetlen szavát sem hiszik el.⁴⁴ Ám ennek ellenére is a rendszerrel csak igen kevesen fordultak szembe. A horvát lakosság körében szinte kézzelfogható magabiztosság volt tapasztalható, de a szövetséges repülőkről ledobott röplapok által javasolt, önálló Ausztriát támogató propaganda nem váltott ki semmiféle lelkesedést a lakosság köreiben, míg a kommunisták - bár aktívan tevékenykedtek - elszigeteltek maradtak; a lakosság túlságosan is azonosította őket a fenyegető "ellenséggel" ahhoz, hogy bármiféle népszerűsége tehetek volna szert; a lakosság többsége tehát a nemzetiszocializmusból az ellenség előrenyomulása miatt ábrándult ki, nem pedig azért, mert ideológiai problémái támadtak a német fasizmus gyakorlatával szemben.⁴⁵

Így aztán 1945 áprilisában a demokratikus Ausztria helyreállításának esélye halvány maradt; ezt a szövetségesek szorgalmazták, mondván, a demokratikus állam majd elnyeri a lakosság többségének legitimitációját. Az új állam a hegemon náci romjain épült, amely úgy mond, "megoldotta" az I. köztársaság és *Ständestaat* által megoldatlanul maradt problémákat. A rezsim csak azért vesztette el népszerűségét és hitelét, mert tévedéseivel a lakosságot kiszolgáltatta Kelet-Ausztria felszabadítójának, a Vörös Hadsereg kényére-kedvének. Ám az 1950-es évek végére a II. köztársaság is jelentős támogatottságra tett szert a helyi lakosság körében; mint azt Neusiedl am See tartományi kormányzója megjegyezte, a lakosság azzal demonstrálta lojalitását, hogy a "zászló napján" - október 26-án - kitűzték a nemzeti lobogót a házaikra. (Ezt az új nemzeti ünnepet a szövetségi kormány az államegyezmény 1955-ös aláírását követően vezette be.⁴⁶) A Vörös Hadsereg megszállása ezzel véget ért Burgenlandban, illetve véget ért Ausztria egészének négyhatalmi megszállása, és a háborút követő gazdasági felvirágzás hatására a társadalom átalakult; az 1950-es évek végére pedig lezárult a társadalmi válság hosszú korszaka. Amikor 1960-ban a tartományi kormány felszólította az összes falut, hogy számoljon be az 1945 óta végbement helyi eseményekről, az derült ki, hogy a hatóságok és bizonyos mértékig a lakosság is az 1940-es "sötét korszakkal" szembeállítva értékeli a jelent; azt a szovjet csapatok által időnként elkövetett erőszakos cselekedetek, az élelmiszerhiány, a bűnözés és a politikai instabilitás jellemezte.⁴⁷ Ha a II. köztársaságnak az 1950-es évek végére kialakult legitimitációja azon a vélekedésen alapult, hogy az állam vezette ki a népet a náci Németország vereségét követő káoszából, s az államnak sikerült megakadályoznia Ausztriának a szovjet tömbbe való részleges vagy teljes betagozását, s hogy az állam teremtette meg a nagyobb anyagi biztonság alapját, akkor ennek a legitimitációnak a társadalmi alapjai közvetlenül a háború utáni periódusban

alakultak ki.

1945 áprilisát Észak- és Közép-Burgenland lakosságának többsége nem felszabadulásként élte meg. Gyakori volt a szovjet csapatok által elkövetett erőszak, a nők megerőszakolása és a lopás. Ezeket az eseményeket a kommunizmusellenesség és a szovjetellenesség nézőpontjából elemezték, amit a nemzetiszocializmus éveiben a hatalom folyamatosan gerjesztett. Az északi osztrák városka, Frauenkirchen konzervatív polgármestere a "felszabadulás" után néhány évvel a szovjet csapatok betörését követő néhány hónapot a XVII-XVIII. századi "török időkhöz" hasonlította.⁴⁸ Úgy vélték, a felszabadult kényszermunkások és hadifoglyok a szovjetek támogatását élvezik, s egyes helyeken, ahol korábban rabszolgaként dolgoztatták őket, most terroruralmat vezettek be.⁴⁹ Ezekre az esetekre különösen a volt nácik úgy tekintettek, mint a Bécsben a pártok által alapított új "demokratikus" politikai rendszert megtestesítő új kormány ígéreteinek megszegésére. Mint ahogy egy fiatal nő, aki rövid ideig a náci párt tagja volt, fogalmazta: "A Vörös Hadsereg bevonulásának következtében csak azt értettem meg, mit is jelent valójában egy demokratikus alkotmánnyal rendelkező köztársaság."⁵⁰ Mindezek a jelenségek a burgenlandi politikai életben a kommunisták további elszigetelődését eredményezték, és ez mutatkozott meg az 1945 novemberében megtartott választásokon a kommunisták által szerzett alacsony szavazati hányadban, s egyben lehetővé tette, hogy a két háború közötti jelentős pártok, az ÖPV (Osztrák Néppárt - konzervatívok) és az SPÖ (Osztrák Szocialista Párt) utódpártjai határozzák meg a tartomány politikai irányítását.⁵¹ Sőt mi több, a zűrzavar és bizonytalanság, melyet a lakosság a Vörös Hadsereggel és a szovjet megszállással kapcsolt össze, lehetővé tette a helyreállított osztrák állam számára, hogy legitimitációját úgy szerezze vissza, mint a helyi közösség védelmezője a szovjet megszállókkal és a mindennap tapasztalható külső fenyegetéssel szemben. 1945-1947 között mindennapos volt a bűncselekmény. A szovjet csapatok és a kitelepítettek - akikre általában előítélettel tekintettek, és bűnözőknek tartottak - keltette félelem enyhítésére a falvak vezetői, mivel az állami rendőrség nem működött, önkéntes rendőri egységeket szerveztek a helybeliek részvételével, hogy megvédjék tulajdonukat és magukat is a nem szívesen látott idegenektől.⁵² Ám a megszálló hatóságok megtagadták a falusiaktól a fegyverviselési jogot, és így nem is tudtak hatékonyan fellépni a fegyveres és veszélyes ellenfelekkel szemben, a falusi vezetők kísérlete, hogy önkéntesekkel oldják meg biztonságukat, kudarcba fulladt, ezért a lakosság azt követelte, hogy a tartományi kormányzat növelje a csendőrség létszámát és költségvetését, és hogy a megszálló hatóságok engedélyezzék nekik a fegyverviselést.⁵³ Ahogy azt a kommunisták hamar felismerték, az állami keretek adta biztonság iránti követelés a csendőrtisztek kezére játszott, akik korábban támogatták a nemzetiszocialista rezsimet és a korábbi tekintélyuralmi *Standestaat*ot, s ezzel tovább erősödött az a háborút követő években tapasztalható tendencia, hogy Ausztriában a "restauráció", nem pedig a megújulás folyamata érvényesült.⁵⁴

A háború utáni osztrák államnak e "védelmező", a tényleges külső fenyegetettséggel szemben a helyi közösségek érdekeit képviselő szerepének rekonstrukciója számos, mélyreható konzervatív következménnyel járt. Abban a politikai közegben, melyben a lakosság gyakorlatilag elfogadta a régióra rátelepedett "hegemón náciizmus" hatalmát, az állam helyi szinten való visszaállítása erős korlátokat szabott a radikális náciellenítő intézkedéseknek, melyeket a kormány és az országot megszálló hadsereg szorgalmazott. Ez különösen is jól látható volt az osztrák tartományi megbízottak által 1945-1946-ban felállított, a volt nácik elkülönítésére szolgáló internálótáborokkal kapcsolatban kibontakozó tiltakozó mozgalomban. A lakosság, de még a demokratikus pártok szervezte helyi hatóságok is elleneztek a volt nácik internálását, mondván, többségük tapasztalt szakmunkás és kiskereskedő, akik munkája nélkülözhetetlen a helyi közösségek életének normalizálásához.⁵⁵ Az internálás elutasítása a régióban csak tovább fűtötte a lakosságnak azt a meggyőződését, hogy csak "a kis nácikat" büntetik meg, és a "valódi" bűnösöket nem éri bántódás.⁵⁶ Ez a hangulat az internálótáborok fokozatos feloszlásához és a náciellenes törvények lazításához vezetett az 1940-es évek második felében. Ezek a fejlemények korlátozták az ország antifasiszta legitimitációjának kiformalódását, amit az 1940-es évek végén már csak az osztrák kommunisták szorgalmaztak.

Az osztrák államnak a helyi közösségek szükségleteit biztosító, "védelmező" szerepben való rekonstrukciója, mint már említettük, számos konzervatív következménnyel járt. Először is, erősen korlátozta a radikális politikai megoldások lehetőségét a háborút követő években. Másodszor, lehetővé tette, hogy különösen, bár nem kizárólag, a rendőrség hivatalnokai megőrizhették pozícióikat és intézményi eljárásaikat az 1945-ös politikai vízvonalat követően is. Harmadrészt, gátat szabott azoknak a kísérleteknek, hogy alaposan megtisztítsák az osztrák államot és a társadalmat, és megszabadítsák azoktól a jelenségektől, melyek lehetővé tették a nemzetiszocializmus hatalomra jutását és virágzását. Végül pedig a háború utáni osztrák "védelmező" államnak volt egy sokkal közvetlenebb és egyetemesebb politikai dimenziója, mely igazán a hidegháború kezdetével és a szomszédos keleti országokban kialakult szocialista diktatúrákkal való viszonyban vált láthatóvá. Az osztrák állam szerepe az volt, hogy biztosítsa, Ausztria sem részben, sem egészében nem kerülhet a szovjet befolyási övezetbe. Mivel a szovjet csapatok 1955-ig állomásoztak Burgenlandban, a lakosság nagy része ezt reális veszélyként érzékelte. A Magyarországot és Burgenlandot elválasztó határ lezárása és a magyarországi szocialista diktatúra erős félelmet gerjesztett a határ osztrák oldalán.⁵⁷ Ez a félelem hatással volt a helyi állami lépésekre és a belpolitikára; 1950-ben a reálbér-csökkenési megállapodás ellen szervezett sztrájkokat az állam az SPÖ támogatásával úgy szerelte le, hogy a munkások többségével

sikerült elhíttetni, hogy ha támogatják a tiltakozást, akkor valójában az Ausztria függetlensége ellen szervezett kommunista összeesküvést támogatják.⁵⁸

Ez a tanulmány arra a problémára mutat rá, hogy a II. világháború emlékével kapcsolatos politika Ausztriában mélységesen ellentmondásos eredetű. A háború általános, nyugat-európai paradigmája: a "hazafias emlékezet" osztrák változata azon a mítoszon alapul, hogy Ausztria volt "Hitler első áldozata", és ez szolgált igazolásával, hogy a háború után alakult osztrák államnak sikerült a lakosságot felmenteni a nemzetiszocializmus gyakorlati következményeire viselt felelősségvállalás terhe alól. A nemzetiszocializmus, mint azt Észak- és Közép-Burgenland példája mutatja, eleven talajra lelt a közösség rasszista ideológiájában, s ezzel egyesülve "hegemón" szerephez jutott, és a lakosság "természetes", legitim kormányzatként tekintett rá. Ezért tehát a lakosság nem a rasszista népiertás ideológiájával konfrontálódott; a náci rendszer köreikben akkor vesztette el legitimitását, amikor a katonai vereség következményeivel kellett szembenézniük. Hitlert nem azért ítélték el, mert deportálta és megsemmisítette a helyi zsidóságot és a romákat, hanem azért, mert a lakosságot kiszolgáltatta Sztálinnak. Így tehát a háborút követő években Ausztria államisága a mindennapok szintjén azzal legitimálta magát, hogy megóvta a helyi közösségeket a II. világháború utáni zűrzavartól, politikai szinten pedig azzal, hogy Kelet-Ausztria legalább a Vörös Hadsereg megszállásának lehetséges politikai következményeitől mentesült. Így az állam antifasiszta legitimációs kísérleteit szigorú határok közé szorította Észak- és Kelet-Burgenlandban az, hogy miként értelmezte a lakosság 1945-öt. Az állam arra kényszerült, hogy hamar véget vessen a náciutánításnak, és ezzel erősítse eredendően is konzervatív jellegét, és a formális semlegesség 1955-ös kinyilvánítása ellenére megalapozza az ország hidegháborús, antikommunista és nyugatbarát politikai orientációját.

(Fordította: Baráth Katalin)

Jegyzetek

Tanulmányunk része egy jóval kiterjedtebb projektnek ("Political Regimes and Borderline Identities in Austria and Hungary, 1938-1960"), amit az Egyesült Királyság Gazdasági és Társadalmi Kutatótanácsának (Economic and Social Research Council, ESRC) alapítványa támogat (a kutatás száma: RES-002-22-547).

¹ Ezekkel a kategóriákkal kapcsolatban lásd a burgenlandi területi kormányzati dokumentumot: Bericht zum da.Erlass Z1.11072 IV/P/46 vom 12.4.1946, in Dokumentationsarchiv des Österreichischen Widerstandes (DÖW) 8339

² Pieter Lagrou: *The Legacy of Nazi Occupation: Patriotic Memory and National Recovery in Western Europe, 1945-1965*, Cambridge and New York: Cambridge University Press, 2000.

³ Ernst Hanisch: *Der Lange Schatten des Staates: Österreichische Gesellschaftsgeschichte im 20. Jahrhundert*, Wien: Uebereuter, 1994, pp. 420-421.

⁴ Clemens Jabloner, Brigitte Bailer-Galanda, Eva Blimlinger, Georg Graf, Robert Knight, Lorenz Mikoletzky, Bertrand Perz, Roman Sandgruber, Karl Stuhlpfarrer, Alice Teichova: *Vermögensentzug während der NS-Zeit sowie Rückstellungen und Entschädigungen seit 1945 in Österreich. Forschungsbericht der Historikerkommission der Republik Österreich*, München: Oldenbourg, 2004; Robert Knight: *"Ich bin dafür, die Sache in die Länge zu ziehen": Die Wortprotokolle der österreichischen Bundesregierung von 1945 bis 1952 über die Entschädigung der Juden*, Wien: Böhlau Verlag, 2000; Heinz P. Wassermann: *Naziland Österreich?!: Studien zu Antisemitismus, Nation und Nationalsozialismus im öffentlichen Meinungsbild*, Innsbruck: Studienverlag, 2002.

⁵ Bezirksgendarmeriekommando Neusiedl am See, Bezirk Neusiedl a/See, Burgenland. E. Nr. 237. Rotbuch Anlage. An das Landesgendarmeriekommando f.d. Burgenland in Neusiedl am See, am 1. Mai 1946, p. 8 in DÖW 8339.

⁶ Abschrift. Bezirksgendarmeriekommando Eisenstadt, Burgenland, E. Nr. 506. Rotbuch - Anlage. An das Landesgendarmeriekommando f.d. Burgenland in Eisenstadt, am 18. Juni 1946, p. 3 in DÖW 8339.

- ⁷ H. A., Brief an die provisorische Staatsregierung, Mörbisch am See, am 20. Juli 1945, in Burgenlandisches Landesarchiv (BgLA), Bezirkshauptmannschaft Eisenstadt (BH Eisenstadt), NS-Angelegenheiten, Karton 4.
- ⁸ W. F., Brief an die provisorische Staatsregierung, St. Margarethen, den 18.8.1945, in BgLA BH Eisenstadt, NS-Angelegenheiten, Karton 5.
- ⁹ A történelemnek erről a fejezetéről lásd August Ernst: *Geschichte des Burgenlandes*, Wien: Verlag für Geschichte und Politik, 1991; Burgenland Ausztriához csatolásának történetének legjobb feldolgozását lásd in Gerald Schlag: *Aus Trümmern Geboren...Burgenland 1918-1921*, Eisenstadt: Amt der burgenlandischen Landesregierung, 2001.
- ¹⁰ Rainer Münz: "Zwischen Assimilation und Selbstbehauptung: Sprachgruppen and Minderheitspolitik im Vergleich", in Gerhard Baumgartner, Eva Müllner & Rainer Münz (eds.): *Identität and Lebenswelt: Ethnische, religiöse und kulturelle Vielfalt im Burgenland*, Eisenstadt: Prugg Verlag, 1989, p. 43.
- ¹¹ Ludwig Leser: "Der Burgenlander", *Vierteljahreshefte*, 2, 1929, pp. 175-77.
- ¹² Peter Haslinger: "Building a Regional Identity: The Burgenland, 1921-1938", *Austrian History Yearbook*, 23, 2001.
- ¹³ Gerald Schlag: "Der 12. März 1938 im Burgenland und seine Vorgeschichte", in Hans Chmelar (ed.): *Burgenland 1938*, Eisenstadt: Burgenlandisches Landesarchiv, 1989, pp. 96-111.
- ¹⁴ Lásd a visszaemlékezéseket in Gerda Hillebrandt-Trautner & Josef Nemeth (eds.): *Bergler G'schichten: Zeitzeugen erzählen aus ihrem Leben*, Eisenstadt: Roetzer Edition, 2003.
- ¹⁵ Gondolatébresztő elemzést arról, hogy a náciak milyen eszközökkel fogadtatták el magukat Burgenlandban, lásd in Roland Widder: "Die 'Umchuld vom Lande': Argumente gegen der Plötzlichkeit: Eine sozialpsychologische Annäherung an das Burgenland vor 1938", in Chmelar (ed.): *Burgenland 1938*, pp. 38-58.
- ¹⁶ A zsidók kiűzéséről, illetve a túlélő zsidók visszaemlékezéseiről lásd Alfred Lang, Barbara Tobler & Gert Tschögl (eds.): *Vertrieben: Erinnerung burgenländischer Juden und Jüdinnen*, Wien: Mandelbaum Verlag, 2004.
- ¹⁷ Bezirkshauptmannschaft Oberpullendorf. Z1.XI.149-38. Lageberichterstattung. Oberpullendorf, am 29.3.1938 in BgLA Bezirkshauptmannschaft Oberpullendorf (BH Oberpullendorf) Polizeiangelegenheiten (XI-)1938, Karton 9.
- ¹⁸ Gendarmeriepostenkommando Kobersdorf, Bezirk Oberpullendorf, Burgenland. E.Nr.499. Stimmundsbericht. Kobersdorf, am 3. April 1938, p. 2, in BgLA BH Oberpullendorf, XI-1938, Karton 9.
- ¹⁹ Bezirkshauptmannschaft Oberpullendorf. Z1. XI-149-1938. Oberpullendorf, am 17. Mai 1938. Lageberichterstattung, in BgLA BH Oberpullendorf, XI-1938, Karton.
- ²⁰ Gendarmeriepostenkommando Drassmarkt, Bezirk Oberpullendorf, Burgenland. 77 ad. Stimmungsbericht, Drassmarkt, am 9. Mai 1938. in BgLA BH Oberpullendorf, XI-1938, Karton 9.
- ²¹ Denkschrift des Landeshauptmannes für das Burgenland Pg. Dr. Portschy, Die Zigeunerfrage, Eisenstadt, im August 1938, in DÖW 4969.
- ²² Lásd az ide vonatkozó dokumentumokat in BgLA Bezirkshauptmannschaft Neusiedl am See (BH Neusiedl), Vorstandsangelegenheiten (I-)1938-1-300.
- ²³ Reichkriminalpolizei. Berlin, den 5.6.1939. Vertraulich, an die Staatliche Kriminalpolizei-Kriminalpolizeistelle Wien. Betrifft: Vorbeugende Massnahmen zur Bekämpfung der Zigeunerplage in Burgenland, in DÖW 2606.
- ²⁴ A lackenbachi táborról lásd Hauptverhandlung, Volksgericht Wien, am 15. Oktober 1948. Strafsache gegen Franz Langmüller, in DÖW 9626.

- [25](#) Gendarmeriepostenkommando Grosswarasdorf, Bez. Oberpullendorf-Burgenland. Stellung von Kapellmeister und Musikerberechtigungsschein an Zigeuner, Grosswarasdorf, am 17. Mai 1938, in BgLA BH Oberpullendorf, XI-1938, Karton 8.
- [26](#) Gauwahlleitung Burgenland. Gez. Dr. Tobias Portschy, Gauwahlleiter. Mission des Burgenlandes, in DÖW 11498.
- [27](#) August Ernst: "Auflösung und Aufleitung des Burgenlandes im Jahre 1938", in Chmelar (ed.), *Burgenland 1938*, pp. 119-42.
- [28](#) Der Gauleiter von Nieder-Donau, Wien, 4. Oktober 1938, Brief an den Reichstatthalter von Österreich SS. Gruppenführer Dr. Seyss-Inquart, in DÖW 12232.
- [29](#) Burgenlandische Landeshauptmannschaft. Z1.IVA-1298/9-1938. Erhebung über die Minderheitenschulen. Eisenstadt, am 9. Juni 1938, in BgLA BH Neusiedl I-1939-Karton 1.
- [30](#) Gendarmeriepostenkommando Deutsch Jahrndorf, Bez. Neusiedl a/See, Burgenland. Anzeige, Deutsch Jahrndorf, am 1. September 1938, in BgLA BH Neusiedl I-1939-Karton 1.
- [31](#) "Sind wir oder sind wir nicht", Hrvatske Novine, 4. Feber 1939. in DÖW 12232.
- [32](#) Der Reichminister des Innern. Berlin, den 15. November 1939. Betr. Denkschrift des Kroatischen Kulturvereine, p. 6 in DÖW 2888.
- [33](#) Lásd a dokumentumokat in BgLA BH Oberpullendorf, XI-1943-Karton 11.
- [34](#) Lásd a dokumentumokat in DÖW 4344.
- [35](#) Gendarmeriepostenkommando Oberpullendorf, Oberpullendorf, Burgenland. 24. ad. Stimmungsbericht. Oberpullendorf, am 19. April 1938., in BgLA BH Oberpullendorf XI-1938-Karton 9.
- [36](#) A panaszokról és elégedetelenségről készült reprezentatív jelentésről lásd Kreises Oberpullendorf. Pras.6/11. Oberpullendorf, am 9. Sept 1943. Betrifft: Vorfällenheitsbericht für August 1943 in Niederösterreichisches Landesarchiv St. Pölten (a továbbiakban NÖLA St.P.), Akten des Reichstatthalters der Gau Niederdonau (Ia-10), Situationsberichten (14)-1943, Karton 60.
- [37](#) Der Landrat der Kreises Oberpullendorf, Pras: 6/12. Oberpullendorf, am 18. Oktober 1843. Betrifft: Lagebericht für September 1943, in NÖLA St.P. Ia-10-14-1943, Karton 60.
- [38](#) Gend. Einzelposten Helenenschacht bei Ritzing, Landkreis Oberpullendorf, Reichgau Niederdonau, den 18. Oktober 1943. Tgb.Nr.472. An den Herrn Landrat des Landeskreises Oberpullendorf in Oberpullendorf. Betrifft: Gerüchte über angebliche Einstellung der Feindseeligkeit Ungarns mit den Eastmachten., in BgLA BH Oberpullendorf XI-1943-Karton 11.
- [39](#) Der Polizeidirektor in Wiener Neustadt. P-22.22. Wiener Neustadt, den 7. September 1943. Betrifft: Vorfällenheitsbericht, in NÖLA St.P. Ia-10-14-1943, Karton 60. Der Landrat des Kreises Eisenstadt. Z1.Pras.65-1943. Eisenstadt, am 12. Oktober 1943. Betrifft: Lagebericht für den Monat September 1943, in NÖLA St.P. Ia-10-04-1943, Karton 60.
- [40](#) Der Landrat des Kreises Eisenstadt. Z1.Pras.65-1943. Eisenstadt, am 12. Oktober 1943. Betrifft: Lagebericht für den Monat September 1943, in NÖLA St.P. Ia-10-04-1943, Karton 60.
- [41](#) Der Landrat des Kreises Eisenstadt. Z1.Pras.63-1943. Eisenstadt, am 5. Februar 1943. Betrifft: Lagebericht für den Monat Janner 1943, in NÖLA St.P. Ia-10-14-1943, Karton 60.
- [42](#) Erre egy példa in Die Lage. Zentralinformationsdienst der Reichspropagandaleitung der NSDAP und des Reichministeriums für Volksaufklärung und Propaganda. Folge 117/B. Berlin W 8, den 24. Juni 1944, Streng vertraulich!, in BgLA BH Oberpullendorf, NS-Angelegenheiten, Karton 5.

- ⁴³ Der Landrat des Kreises Bruck a.d.Leitha. GZ:I-14/72, Bruck a.d.Leitha, am 8.4.1944. Betrifft: Vorfällenheitsbericht, NÖLA St.P. Ia-10-14-1944, Karton 62.
- ⁴⁴ Der Landrat des Kreises Eisenstadt. Z1. Pras.65-1945. Eisenstadt, am 13. Marz 1945. Betrifft: Lagebericht für den Monat Februar 1945, in NÖLA St.P. Ia-10-14-1945, Karton 63.
- ⁴⁵ Der Landrat des Kreises Eisenstadt, Z1.Pras.65-1945. Betrifft: Lagebericht für den Monat Janner 1945, in MÖLA St.P. Ia-10-14-1945, Karton 63.
- ⁴⁶ Bezirkshauptmannschaft Neusiedl am See. Zahl: Pras.1/9-1959. Neusiedl am See, 27.11.1959. Situationsbericht November 1959, in BgLA Amt der burgenlandischen Landesregierung, Lage, Vorfall-u. Informationsberichtereren (a továbbiakban A/VIII-14-) II-3.
- ⁴⁷ Ezekről a jelentésekről lásd BgLA, Amt der burgenlandischen Landesregierung, Berichte der Gemeinde über die Ereignisse, 1945-1956 (a továbbiakban A/VIII-11).
- ⁴⁸ Gross- und Marktgemeinde Frauenkirchen. Z1. 190/1/1960. Frauenkirchen, am 4. Janner 1961. Bericht über die Ereignisse von 1945 bis 1956, in BgLA A/VIII-11/V.
- ⁴⁹ Gemeinde Sigless. Sigless, den 23.7.45. Zahl: 15-45, Stimmungsbericht, in BgLA Bezirkshauptmannschaft Mattersburg (BH Mattersburg), Polizeianglegenheiten (XI-) 1945-1946-1947-Besondere Vorfälle.
- ⁵⁰ A. J., Stinkenbrunn, am 17.7.45, Betrifft: Ansuchen um Freistellung der Registrierung, in BgLA BH Eisenstadt, NS-Angelegenheiten, Karton 5.
- ⁵¹ Hans Chmelar: "Pareti ohne Chance. Die KPÖ im Burgenland 1945/46", in Johann Seedoch (ed.): *Beiträge zur Landeskunde des burgenlandisch-westungarischen Raumes*, Eisenstadt: Burgenlandisches Landesarchiv, 1994, pp. 50-68.
- ⁵² BgLA A/VIII-11/VI; Gemeindeamt Deutsch-Jahrdorf. Deutsch-Jahrdorf, am 12. Juli 1960. Z1:207/1960. Betr.: Ereignisse 1945-1956, Bericht.
- ⁵³ BgLA A/VIII-14/V-1; Landesgendarmeriekommando für das Burgenland. Situationsbericht für die Zeit vom 1. bis 30. Juni 1946. Eisenstadt, am 1. Juli 1946.
- ⁵⁴ Egyes helyeken, mint például a kelet-ausztriai Frauenkirchen faluban ez a helyi kommunisták és a csendőrség között összecsapáshoz vezetett, lásd Gendarmerieabteilungskommando Eisenstadt Nr. 1, E. Nr. 224. Frauenkirchen, Posten, Überfall auf desselben. An das Landesgendarmeriekommando f.d. Brgld. Neusiedl a. See, 21. Okt. 1945., in BgLA BH Neusiedl, Verschiedenes XI-1945.
- ⁵⁵ Stadtgemeinde Neusiedl am See. Z1.667. Neusiedl am See, am 9. Mai 1946, in BgLA BH Neusiedl XI-125/45.
- ⁵⁶ Bezirkshauptmannschaft Neusiedl a. See Zahl:XI-125/1. Neusiedl am See, 14.2.1946, in BgLA BH Neusiedl am See XI-125/45.
- ⁵⁷ Mark Pittaway: "The Making of Hungary' Post-war Western Borderland: Shaping a Socialist Landscape in Moson and Sopron". ms., Budapest, 2004.
- ⁵⁸ Erről Burgenlandban lásd Gemeindeamt Bruckneudorf. Bruckneudorf, 2 Juni 1960. Zahl: 150-1960. Betr.: Berichte der Gemeinden über die Ereignisse 1945 bis 1956, in BgLA VIII-11/V.